

פתח דבר

"כל השביעין חביבין" – מכאן למדו שהשנה השביעית היא חביבה. דבר חביב מתעסקים בו תדיר והופכים בו מצד לצד. כל שביעית היא חביבה מכיוון שהיא מיוחדת ואינה דומה שנת שמיטה אחת לחברתה.

את תקופות השמיטה בארץ ישראל אפשר לחלק למספר תקופות:
 א. הכניסה לארץ עד חורבן הבית הראשון; ב. תקופת הבית השני; ג. הגלות;
 ד. התחדשות היישוב החקלאי היהודי בארץ ישראל במאה ועשרים השנים האחרונות.

בתקופה הראשונה ישראל לא שמרו את השמיטות כהלכתן, ועל כך הקב"ה הביא עליהם את הגלות. בתקופה השנייה התחדש היישוב היהודי בארץ ישראל, לא בשליטה צבאית מלאה (מלבד תקופות קצרות) אבל בהתיישבות חקלאית, ובתקופה זו שוכללו והושלמו תקנות חכמים והשמיטה קבעה לה תבנית הלכתית מסודרת. בתקופה השלישית היו אלו ימי גלות, בלא מלכות וממשלה אלא חוסים בצל עמים כובשים. אם בתחילת אותה תקופה – בימי המשנה והתלמוד – גידלו לתצרוכת פרטית, בסוף התקופה כמעט שלא היו חקלאים בארץ ישראל, וממילא שהשמיטה כמעט ולא תפסה מקום בספרות התשובות. בתקופה זו היה עוני גדול בארץ ישראל בשנות השמיטה, והישוב כמעט התמוטט, עד שהועלו היתרים מחודשים בגלל שעת הדחק הגדולה. בתקופה הרביעית כשאור חדש על ציון מאיר, החקלאות הולכת וגדלה בארץ ישראל (בגודל השטחים וכמות היבול ולא דווקא במספר החקלאים) והשמיטה תופסת מקום ומעמד מיוחד. בתקופה זו כל שמיטה האירה באופן מיוחד – ואינה דומה שמיטת תרמ"ט לשמיטה תשס"ח. שעת הדחק בשנת תרמ"ט ושעת הדחק של שנת תשס"ח אין להשוותם, ומאידיך האפשרויות השונות כיצד לשמור שביעית כהלכתה אינן דומות זו לזו – יש שנות מלחמה ויש שנות שלום, יש שנות בצורת ויש שנות שבע. גם היחס לפירות נכרים משתנה, ואם בעבר קנו הרבה משל נוכרים – ואפילו היה זה ממנהגי הצינונות הדתית – היום העם מבין שקנייה מנוכרי הארץ מחזקת ידי שונאים ונותנת להם אפשרויות לפגוע בעם ישראל, ואף הנזקקים לדרך זו עושים זאת בחוסר רצון ומתוך סלידה.

שנת השמיטה תשס"ח התייחדה בהפעלת מערכת "אוצר הארץ". לראשונה הוקמה מערכת כללית המספקת ירקות ופירות שעיקרם חיזוק חקלאים יהודיים שומרי שביעית, ומשתדלת ליישם את צוואתו הרוחנית של הרב קוק זצ"ל, למעט בכל מה שאפשר בהיתר המכירה, בלא לפגוע בחקלאות יהודית. נוצרה תוכנית עתידית, כיצד אפשר יהיה לשמור שביעית כהלכתה, כאשר הקומה ההלכתית תהיה מושלמת, והשביעית תנהג בארץ מדין תורה. כיצד אפשר יהיה לשמור שביעית על ידי חקלאים שומרי תורה ומצוות כשהעם היושב בציון לא ירעב. הצגת האפשרות הזאת באופן רחב לציבור שומרי שביעית המעוניינים בשמירת שביעית, מהווה חידוש הלכתי ורוחני ויש כאן מהפכה בתפיסת השמיטה. עלינו להתפלל שמהפכה זו תלך ותשתכלל, תלך ותגדל, יופיעו עוד רעיונות הלכתיים ומעשיים כיצד ניתן לשמור שביעית כהלכתה, כשרוב ישראל על אדמתם וכל שבט ושבט יכיר את נחלתו, והשביעית תנהג בארצנו הקדושה מדין תורה.

מכון התורה והארץ מוציא את הספר הזה כאשר הוא מסתכל על כל התקופות, עבר הווה ועתיד. תחילה וראש לספר, שער שביעית והלכותיה. העיסוק המתמיד בחידושי הלכה בשנה השביעית, כאשר כל שמיטה מחדשת לנו הלכות נוספות ומחודשות. שנת השמיטה הנוכחית סיפקה למכון התורה והארץ שאלות רבות ומגוונות, מאות רבות של שאלות נכתבו על ידי צוות רבני מכון התורה והארץ ונמסרו לשואלים (בכתב, בע"פ, באתרי אינטרנט, חוברות אמונת עתיד). החשובות שבהן, התנקזו למאמרי הלכה והוראות מעשיות והובאו בספר המוגש בפני הקורא. השער השני עוסק בשביעית בתקופתנו עם חידוש ההתיישבות היהודית בארץ ישראל, והתנודות השונות במהלך השנים, הוא השער השביעית בזמן הזה. פרק מיוחד תופס לו "היתר המכירה", שהונהג בארץ ישראל. הכל עוסקים בו אולם לא הכל יודעים את כל גלגוליו, ומה היו מחשבותיו של הרב קוק זצ"ל בעניין היתר המכירה, שהוא כל כך פעל למענו ולמען הנחלתו בארץ ישראל. שנת השמיטה תשס"ח הראתה בפועל את המצב של "חכם עדיף מנביא" – כשניסו לבטל את היתר המכירה ולגרום אנדרלמוסיה הלכתית מלאה בארץ ישראל – ומדוע יש צורך להמשיך להפעיל את ההיתר למרות המאמץ הגדול למעט בהשתמשות בו. השער הרביעי בספר הוא נושא עיניו אל ההרים, אל העבר, שנותן את הצפייה לעתיד גדול ונשגב. בזכירת העבר כוחנו, ובלימוד הלכות המקדש תקוותנו, שיבוא גואל לגאלנו במהרה בימינו.

בכרך חדש זה של ספר התורה והארץ המוגש בפני הציבור, כל אחד יכול למצוא את מקומו בתורת השביעית – הלמדן, החקלאי, פוסק ההלכות והצרכן.

הכל יכולים לבוא ולשתות מים זכים, ולהתכונן לקראת השמיטה הבאה עלינו לטובה (תשע"ה). ככל שנתחיל להתכונן לשביעית ממוצאי שנת השביעית, כן נוכל להיערך בצורה טובה יותר.

בפתח הספר באנו להעלות את זכרו הטהור של מורנו ורבנו הגאון אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב והרב הראשי לישראל, שהתווה את דרכו של המכון במחקרי תורת ארץ ישראל ובייחוד בענייני שמיטה. תמיד היה נכון להורות בשאלות הלכתיות מחודשות, קשות ומסובכות, ומאידך להורות את הדרך המעשית שנלך בה. מורנו ורבנו זצ"ל עמד וחיזק אותנו לשכלל את "אוצר בית הדין" בלא להזדקק להיתר מכירה, והדריכנו ברוב עוז בעניין "אוצר הארץ" ופתרונותיו ההלכתיים, כאשר הכל נעשה בהדרכתו האישית. ראינו לנכון להביא בספר את אחד ממאמריו שנאמרו בימי העיון של מכון התורה והארץ, והיו שפתיו דובבות. מכאן שלוחה גם ברכת רפואה שלמה למורנו ורבנו, הראשון לציון, הגאון מרדכי צמח בן מזל טוב ה"ו – ישלח לו הקב"ה רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל וישוב לאיתנו במהרה להורות דבר ד' זו הלכה.

במקום זה באנו להזכיר את שני נערי החמד, אחיקם עמיחי ה"ד ודוד רובין ה"ד שנרצחו בטיילם בסביבות העיר חברון. שם נקנתה האדמה היהודית הראשונה, ושם החלה מלכות דוד להתגלות בעולם. שני חיילי סיירות מובחרים, אוהבי ארץ ישראל אמיתיים, שהלכו בגאון ובזקיפות קומה באדמת אבותם, ונלחמו בגבורה מיוחדת, עד צאת נפשם בקידוש השם והארץ.

מכון התורה והארץ הוגלה לפני שלש שנים מכפר דרום שבגוש קטיף ת"ו, והועבר באופן זמני לעיה"ק אשקלון. גם כאן לא באנו אל המנוחה ואל הנחלה. המכון עוד עתיד לקחת את מקל הנדודים, ולעבור למקומות חדשים. למרות הגלויות המשונות הללו, שנעשו על ידי אחינו בית ישראל, קמנו ונתעודד, הרוח לא הוחלשה, אלא אדרבא היבול הרוחני הלכתי הולך ומוסיף, בכמות ובאיכות. אנו תפילה שנזכה כולנו לראות במהרה כיצד נעלמים הצללים, סר יגון ואנחה, אור חדש על ציון יאיר, ושביתה הארץ שבת לד'.

יהודה הלוי עמיחי

אייר תשס"ח

